

Verantwoord onderzoek met dieren

Dit is een document van het Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC) en de Universiteit Leiden.

Verantwoordelijk onderzoek doen is essentieel binnen alle wetenschappelijke disciplines. En dat geldt zeker voor onderzoek met dieren, wezens met gevoel. Het LUMC en de Universiteit Leiden staan samen voor een *culture of care* die is gebaseerd op *verantwoord onderzoek met dieren*. Dieren worden alleen gebruikt voor onderzoek wanneer er geen alternatieven zijn. In dat geval staat de kwaliteit van het onderzoek en het beperken van het ongerief voor de dieren voorop.

Achtergrond

Met dit document delen het LUMC en de Universiteit Leiden hun visie met betrekking tot het gebruik van dieren in onderzoek aan collega's, de brede onderzoeksgemeenschap en andere geïnteresseerden. Zowel het LUMC als de Universiteit Leiden zijn toonaangevende instituten in de ontwikkeling van innovatieve behandelingen en translationele en fundamentele wetenschap. De meest recente wetenschap is te vinden op www.lumc.nl/research en www.universiteitleiden.nl/onderzoek. Een deel van deze onderzoeken bevat ook resultaten verkregen met behulp van dierproeven.

Zowel de Europese richtlijn inzake de bescherming van dieren die worden gebruikt voor wetenschappelijke doeleinden (EU-richtlijn nr. 2010/63/EU), als de Nederlandse Wet op de dierproeven (Wod; herziening 2014) beschrijven dat alle betrokkenen bij onderzoek met dieren actief moeten zoeken naar alternatieven voor dierproeven. Een dierproef is namelijk alleen gerechtvaardigd wanneer er geen alternatieven zijn en de baten (de opbrengsten) opwegen tegen de schade (het ongerief) aan de dieren. In deze context moeten alle middelen worden aangewend om het aantal dieren dat gebruikt wordt te verminderen en het dierenwelzijn te verbeteren. Het toepassen van de 3V's is daarmee essentieel voor beide instituten: Vervanging waar het kan, Vermindering van dieren zonder in te geven op design en reproduceerbaarheid, en Verfijning door het minimaliseren van ongerief voor de dieren.

Beleid en organisatie

Huisvesting van alle proefdieren (knaagdieren, vissen, vogels en andere kleine diersoorten) binnen het LUMC en de Universiteit Leiden vindt plaats in een van de vier proefdierfaciliteiten. De huisvesting is in lijn met de geldende wet- en regelgeving rondom de bescherming van dieren die gebruikt worden voor wetenschappelijke doeleinden (2010/63/EU en Wod). De experimenten worden uitgevoerd binnen deze faciliteiten of in een ander erkend instituut met uitzondering van studies met dieren in hun natuurlijke biotoop.

Aangewezen dierenartsen gespecialiseerd in de verschillende soorten zijn geïnteresseerd om de gezondheid van de dieren in alle faciliteiten te monitoren. Zeven dagen per week zorgen gediplomeerde proefdierversorgers voor de dieren. Naast de proefdierversorgers zijn alle medewerkers die betrokken zijn bij de zorg of uitvoeren van een dierproef getraind in de relevante technieken en het herkennen van abnormaal gedrag, pijn en/of tekenen van ziekte. In elke proefdierfaciliteit worden bevoegdheden en competenties van de medewerkers geregistreerd en gecontroleerd door trainingsmedewerkers. Medewerkers die met proefdieren werken zijn getraind en krijgen vervolgens regelmatig bij- en nascholing. Alle dierproeven, inclusief training van specifieke handelingen, worden uitgevoerd onder een projectvergunning die is afgegeven door de Centrale Commissie Dierproeven (CCD) en ethisch getoetst door een onafhankelijke Dierexperimentencommissie (DEC). De Instantie voor Dierenwelzijn Leiden (IVD Leiden)

stemt het projectvoorstel af met de aanvrager. In deze afstemming neemt IvD Leiden advies van een wetenschapper uit de schil van de IvD en de aangewezen dierenarts mee.

Na het verkrijgen van de vergunning van de CCD beoordeelt de IvD Leiden ieder individueel onderzoeksplan (experiment) voor aanvang onder andere op het design, de handelingen, de huisvesting en de humane eindpunten. Voor deze evaluatie vraagt IvD Leiden op geleide van het experiment advies aan een statisticus, de aangewezen dierenarts, de educatie en trainingsmedewerkers, de proefdierfaciliteit en/of de biologisch veiligheidsfunctionaris. Waar nodig worden ook andere interne of externe experts geconsulteerd. Op deze manier borgt de IvD, tezamen met de adviseurs, dat de onderzoeksplannen passen binnen de projectvergunning, de wettelijk opgestelde kaders en in overeenstemming zijn met de 3V's.

De frequentie van welzijnsobservaties van experimentele dieren wordt per dierproef gespecificeerd. De welzijnsmonitoring en eventueel onverwacht ongerief bij dieren wordt in detail geregistreerd door de onderzoeker. Deze data zijn te alle tijde beschikbaar voor interne audits van de IvD Leiden of inspecties die worden uitgevoerd door de Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit (NVWA). Wanneer er - om welke reden dan ook - van het onderzoeksplan afgeweken wordt, moet de onderzoeker de IvD informeren en het onderzoeksplan aanpassen.

Het is de taak van eenieder met een verantwoordelijkheid voor dieren en uiteindelijk van IvD Leiden om in te grijpen bij vermijdbaar ongerief. Als tijdens het experiment de vooropgestelde humane eindpunten worden bereikt, zullen de proefdieren humanaan worden gedood. Humane eindpunten worden per onderzoeksplan specifiek gedefinieerd om onnodig lijden te voorkomen.

De Instantie voor Dierwelzijn Leiden

Verantwoord onderzoek met dieren is in ieders belang. Om deze *culture of care* blijvend onder de aandacht te brengen is het stimuleren, communiceren en uitvoeren van bovenstaand beleid een expliciete taak van de IvD Leiden. De IvD Leiden bestaat uit een team gekwalificeerde medewerkers, ervaren in de proefdierkunde en een toezichthouder dierenwelzijn. Het team wordt versterkt door een schil wetenschappers van het LUMC en de Universiteit Leiden die binnen hun takenpakket ruimte hebben voor het IvD-werk. De IvD Leiden rapporteert aan de gemandateerde vergunninghouders van zowel het LUMC als de Universiteit Leiden.

De IvD Leiden is een centraal punt voor onderzoekers, proefdiermedewerkers en andere collega's om de wetenschappelijke argumentatie en achtergrond bij keuzes voor dierproeven scherp te krijgen en vast te leggen. De IvD Leiden is een plek waar kritische vragen worden gesteld en oplossingen worden gevonden, waar het onderzoeksdesign fijn geslepen wordt en waar een kwaliteitsslag gemaakt kan worden in de experimenten met oog voor dierenwelzijn. IvD Leiden kijkt onder verantwoordelijkheid van de toezichthouder dierenwelzijn regelmatig mee met onderzoek in de faciliteit. De medewerkers van de IvD Leiden hebben toegang tot een groot (inter)nationaal netwerk dat kan adviseren in lokale discussies. Tijdens reguliere bijeenkomsten met proefdierversorgers, analisten, biotechnici en onderzoekers wordt de focus gelegd op een optimale onderlinge communicatie en een open discussie over technische, praktische, dierwelzijn- of design gerelateerde uitdagingen. Successen worden ook uitvoerig besproken.

Door deze *culture of care* is de kwaliteit van het onderzoek geborgd en kunnen de experimenten volledig en transparant opgenomen worden in wetenschappelijke publicaties.